

שיעור ליל שבת קודש פרשת תרומה תשע"ב

בדיני מתנות לאביונים

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין

וא"כ במי שהתחייב על ידי כרטיס אשראי הרי זה כאומר לוועדת הצדקה תן פרוטה לעני ואני אחזיר לך, ונחשב כאילו הערב נתן.

ויש לדון עוד שאפילו בלי דין ערב יהיה מועיל לתת מתנות לאביונים על ידי כרטיס אשראי, דכיון שבדעת בני אדם נחשב הדבר כתשלום לכל מילי, יש לראות זאת כאילו כבר נתן הכסף לוועדת הצדקה, וכמו ששיק דחוי חשיב נתינה כיון שאפשר לקנות בו דברים הוי שווה כסף, ה"נ כיון שהבנק מתייחס לזיכוי מכרטיס ככסף, ונותן אשראי על פי זה, הרי זה כעין שווה כסף.

אשה נשואה במשלוח מנות ומתנות

לאביונים

כתב הרמ"א סי' תרצ"ה סעיף ד' דאשה חייבת במשלוח מנות ומתנות לאביונים כאיש, וכתב המשנ"ב הטעם לפי שגם הן היו באותו הנס, וצריכה היא לשמוח ולשמח לב אביונים וכתוב קימו וקבלו היהודים וגם נשים בכלל.

וכתב מג"א ולא ראיתי נזהרין בזה. ואפשר דוקא באלמנה אבל אשה שיש לה בעל בעלה משלח בשבילה לכמה אנשים ומ"מ יש להחמיר, עכ"ד.

ויש לעיין בכוונת מג"א במש"כ ויש להחמיר, האם כוונתו שיש להחמיר שאשה תשלח ולא בעלה, דאז יש להקשות מנין יש לאשה כסף ומוצרים למשלוח מנות ומתנות לאביונים והרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, וא"כ היה צריך המג"א לבאר איך היא קונה את המוצרים למשלוח המנות שיהיו שלה על פי דין.

ונראה שאין צורך שהמשלוח מנות והמתנות לאביונים יהיו משל האשה דאין דין "לכם" במשלוח מנות, ומעיקר הדין זו מצווה המוטלת על הבית כעין נר איש וביתו, והיה סגי שבעל הבית ישלח מנות ופותר בזה את כל בני הבית, וזהו שכתב מג"א לא ראיתי נזהרין בזה, וכתב ואפשר שבעלה שולח בשבילה לכמה אנשים, והיינו שלא יהיה זה ממש כעין נר איש וביתו שמתנה אחת פותרת את כל הבית אלא שבעל הבית ישלח מנות עבור כל בני הבית. אלא שא"כ יש להבין מהו שכתב

מתנות לאביונים בכרטיס אשראי

יש לעיין באותם התורמים על ידי כרטיס אשראי האם יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים, שהרי הכסף עדיין לא יצא מחשבון הנותן ופעמים שלא הגיע לחשבון המקבל. ומה שנותנים לעניים הוא כסף שועדות הצדקה לוות על חשבון הכספים העתידיים להיכנס, ונמצא שהנותן לא נתן מכספו כלל.

מתנות לאביונים על ידי נתינת שיק

והנה מצינו כמה ציורים בנידונים דומים שיש לדון

בהם:

מי שנותן שיק לעני – לכאורה השיק אינו ממון אלא הוא הוראה לבנק לתת כסף למוטב, וא"כ נמצא שלא נתן לעני מאומה.

וגם בזה יש להבדיל בין שיק שאפשר לממש אותו באותו יום לבין שיק שהוא לתאריך דחוי, וביותר שיק עם תאריך דחוי לא יצא הכסף מחשבוננו של הנותן ונמצא לכאורה שלא נתן מאומה.

אלא שיש לדון ששיק אע"פ שאינו ממון, מ"מ הוא שווה כסף כיון שאפשר לפדותו לממון, ויש מקומות שאפשר לשלם בהם בשיק ואע"פ שהבנק סגור מ"מ החנות תיתן מוצרים על סמך השיק, נמצא שאפשר להשתמש בו כדי לקנות דברים, וחשיב שהעני קיבל. וממילא גם אם השיק הוא לתאריך מאוחר, והכסף לא יוצא מחשבון הנותן, מ"מ כיון שאפשר לממש אותו הרי זה חשיב שווה כסף ואפשר לצאת בו ידי מתנות לאביונים.

אחד הנותן מעות לעני על פי בקשת הנותן

והנה יש לעיין מה הדין במי שמבקש מחברו תן פרוטה לעני ואחזיר לך, ונתן הלה את הכסף לעני, האם יצא המבקש ידי חובתו או דילמא כיון שלא נתן כלום מכיסו לא יצא ידי חובת המצוה.

ונראה דזה מועיל מדין ערב כמו בשאר דוכתי שאפשר לקדש אשה מדין ערב ולהיות מלוה בריבית, והרי זה נחשב כמו שנתן הערב.

מג"א ומ"מ יש להחמיר, והרי כאמור אם הכוונה שהאשה תשלח את המשלוח מנות משלה, הרי אין לה ממון.

אלא לכאורה נראה שצריך שהמשלוח מנות יהיו מיוחס גם לאשה, ויש בזה אפשרות שיהיה מיוחס לאשה על ידי שהיא תשלח והיינו שתקח ממה שנמצא בבית, ותתן לשכנתה או תאמר לבעלה קח ותן משלוח מנות זה למשפחה פלונית, וכן במתנות לאביונים. וישנה אפשרות נוספת שהבעל יאמר לאשה משלוח מנות זה אני נותן עבורך וכן במתנות לאביונים יאמר לה שנותן עבורה, וגם בזאת מתייחסים מצוות אלא אל האשה, והמכנה המשותף בשתי צורות אלו הוא, שמבחינה ממונית אין האשה בעלים על המשלוח מנות, אלא היא נותנת מכסף של בעלה, רק ההבדל הוא כיצד לייחס טפי את המצווה לאשה.

והנה בספר שבות יצחק דיני פורים פרק ח' הביא משמיה דמרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, שמצוות מתנות לאביונים צריך שיהיה מכסף של מקיים המצווה, ולכן כאשר נותן לעני או לגבאי עבור אשתו, צריך שהגבאי יזכה בכסף עבור בני ביתו קודם שיתנם לעני, וצריך שבי הבית ידעו עוד לפני שהגבאי נותן לעני.

בדברי הנתיעבות המשפט במי שנותן צדקה עבור חברו

ועיין שם שהביא את תשובת בעל הנתיעבות המשפט שנדפסו בשו"ת חמדת שלמה סי' ל"ב שדן במי ששולח שליח לפדות את בנו מספו של השליח, שאינו יוצא ידי חובתו, והביא את דברי רש"י בכתובות דף קח. גבי מודר הנאה מחברו ששוקל את שקלו של חברו, ופרש"י ד"ה ועל העתיד ששכר מצוה על הנותן. וביאר בנתיעבות דדוקא במצוות מחצית השקל יצא ידי חובתו, כיון שהמצוה היא שלכל אחד מישראל יהיה חלק בקורבנות הציבור, ועל ידי שחברו נתן עבורו כבר יש גם לו חלק בקורבנות הציבור, משא"כ במצוות שבגופו, שבהם צריך המצווה לתת וכל שלא נתן חיסר המצווה. והוכיח מדברי נתה"מ אלו שבודאי אם מישהו אחר נותן מכספו שלו עבור חברו לא מהני.

והנה יש לעיין בדברי הנתיעבות הנ"ל, חדא מה שפשיטא ליה בביאור דברי רש"י שהנותן קיים את המצוה ולא מי שנתנו עבורו, יש לעיין בדבר, איך יהיה הדין במי ששם מזוזה בפתחו של חברו, האם קיום המצווה הוא של מי שקבע את המזוזה או של בעל הבית שבפתחו קבעו את המזוזה, ולכאורה פשוט שהקיום של המצוה הוא של בעל הבית. דמה שייכות הקובע בעצם המצווה.

ונראה שכוונת רש"י ששכרו של העושה מרובה בשמים, שהרי זה פשיטא שאדם שלא רצה לקיים מצוה והלך חברו וקיים בורו, חלקו במצוה דל עד מאוד. אבל אין כוונת רש"י שרק הנותן קיים את המצווה. ואם כנים הדברים אין הוכחה כלל מדבריו לעניין פדיון הבן. והחזון איש יור"ד סי' קפ"ה כתב שגם שוקל את שקלו זה מצוה שבגופו, ובכל זאת יצא הנותן ידי חובתו, ולכן כתב שהעיקר כדעת האחרונים שהשולח שליח לפדות את בנו, בנו פדוי ודלא כהנתיעבות המשפט.

עוד יש לדון בדברים שהובאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א שהבין בפשיטות שהבכסף הניתן לענים צריך להיות של האשה ולכן צריך הגבאי לזכות עבורה, איך תעשה אישה הנותנת בביתה ואף אחד לא הקנה לה או בעלה הנותן ישירות לעני ולא מקנה לאשתו. וכן גבי משלוח מנות שאין שם גבאי צדקה אלא כל אחד נותן ישירות לחברו, ואפילו אלו הנוהגים לתת על ידי שליח לא מצינו כלל שהשליח יזכה עבור האשה.

וכאמור לעיל היש להחמיר שנקט מג"א עניינו או שהאשה תקח ממה שבביתה ותשלח או שהבעל ייחס טפי את המשלוח מנות והמתנות לאביונים אליה וזאת על ידי שיאמר לה שזה אני שולח עבורך. [וכאופן הב' הביא בספר הליכות שלמה בשם הגרשו"א זצ"ל.]